

تأثیر آموزش‌های فنی حرفه‌ای در اشتغال زندانیان

رضا خورشیدی*

چکیده

این پژوهش تحت عنوان بررسی تأثیر آموزش‌های فنی حرفه‌ای در اشتغال زندانیان آزاد شده انجام گرفته است. از آن جا که یکی از عوامل و پارامترهای عمده رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی هر جامعه، تربیت نیروی انسانی کارآمد می‌باشد و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیز یکی از راه کارهای تربیت کننده نیروی انسانی متخصص است، سطح معلومات و تجربیات فراگیران باید به گونه‌ای باشد که به راحتی بتوانند هماهنگ با رشته‌ی مهارتی خود جذب بازار کار گردیده تا مشکل بیکاری وجود نداشته باشد. مضاف بر این بررسی اثر بخشی و کارآئی آموزش‌های فنی حرفه‌ای در زندان‌ها باعث تولید اطلاعاتی در جهت شناخت نقاط قوت و ضعف فرایند و محتوای آموزشی خواهد بود که می‌تواند اسباب اصلاح و بهبود فرایند و ارتقاء کیفیت و محتوای آنرا فراهم آورد.

کلید واژه‌ها: فنی و حرفه‌ای، آموزش، مهارت، زندان

مقدمه

آموزش بطور عام و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بطور خاص، یکی از پیش نیازهای رشد و توسعه جوامع بشری است و زمینه‌های توسعه پایدار جوامع را فراهم می‌نماید. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تلفیق علم با عمل است و می‌تواند بستر مناسبی را برای اشتغال آماده سازد. از سوی

reza.khorshidi@yahoo.com

* واحد فرهنگی و هنری زندان جیرفت

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۱۶

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۲۳

دیگر، ایجاد اشتغال، بزرگترین و مهم‌ترین عامل پیشگیری از بروز جرائم و آسیب‌های اجتماعی در جامعه است. با آموزش فنی و حرفه‌ای در زندانها، زمینه اشتغال و فرهنگ کار مهیا شده و آسیب‌ها و بزه‌های اجتماعی کاهش می‌یابد. فراگیری مهارت منجر به اشتغال زندانی پس از طی دوره محکومیت، در کاهش آمار بازگشت به زندان مؤثر خواهد بود. کاهش هر یک نفر زندانی، یعنی نزدیک شدن یک گام به توسعه شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه. در نتیجه در چرخه اصلاح و تربیت، اشتغال زایی و حرفه‌آموزی، مؤثرترین فرآیند آموزش در زندانها بوده و باعث افزایش کیفیت زندگی زندانی پس از بازگشت به خانه می‌شود.

از نظر آسیب‌شناسی اجتماعی، بیکاری و فقر می‌تواند عامل عمده‌ای در پیدایی نابسامانی‌های رفتاری و روانی و در نتیجه بالا رفتن انواع کجرویه‌های اجتماعی به خصوص اعتیاد به مواد مخدر و حتی خودکشی، باشد. در این راستا هر عاملی که بتواند این وضعیت را در خود حل نماید ضروری و حیاتی به نظر می‌رسد.

وضع مشارکت و اشتغال جمعیت کشور نیز ناگوار و نگران‌کننده است. اگر گفته شود مقوله اشتغال و بیکاری اینک به چشم انداز فرایند توسعه ملی مبدل شده و بسیاری از آرمان‌ها و ایده‌آل‌های انقلاب اسلامی را به چالش گرفته است، سخنی گزاف نیست. پدیده‌هایی چون اعتیاد، فقر و محرومیت، قانون ستیزی و هنجار شکنی که در ارتباط تنگاتنگ با بیکاری، فقر و محرومیت اند، از حد اعتدال گذشته است. چنانچه به سرعت کاری در رابطه با اصلاح وضعیت موجود صورت نگیرد خواه و ناخواه کشور را در آینده‌ای نه چندان دور آستان بحران‌ها و مضیقه‌های زیستی گسترده تری خواهد کرد.

یکی از مهمترین ساز و کارهای ممکن برای اصلاح وضعیت موجود در جامعه توجه خاص به مقوله آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به جوانان به خصوص ارتقای آن در بین زندانیانی است که به خاطر جبر اقتصادی و عمدتاً بیکاری دست به ارتکاب عمل مجرمانه زده اند می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که اکثر بزهکاران شغل مناسبی نداشته یا در بدست آوردن شغل مورد نیاز و مطلوب جامعه موفق نبوده‌اند و یا اینکه فرصت کافی برای فراگیری حرفه و شغلی نداشته‌اند لذا کاملاً ضروری است که در زندانها نسبت به ایجاد و توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای اقدام گردد و این

آموزش‌ها می‌بایست به صورت کاملاً تخصصی و سطح مهارت‌های شغلی زندانیان در سطح استاندارد و براساس نیاز و توقع بازار کار باشد. تا پس از آزادی زندانیان به اتکای حرفه‌ایی که آموخته‌اند بتوانند بر مشکلات زندگی خود فائق آمده و حوائج خود و خانواده‌هایشان را مرتفع سازند که در این راستا اتخاذ تدابیر حمایتی مانند پرداخت تسهیلات بانکی مناسب نیز باید مدنظر قرار گیرد.

بیان مسأله

ایجاد کارگاه‌های اشتغال در داخل زندانها، باعث تحریک ذوق کار و پرورش استعداد زندانیان شده علاوه بر ایجاد انگیزه و امید به زندگی خوب، باعث بروز احساس ارزشمند بودن و خود باوری می‌گردد که با درآمد، حاصل از اشتغال نیز هم مایحتاج خود زندانی تأمین می‌گردد و هم می‌تواند به حداقل معاش خانواده خود کمک نموده و از استرس‌های روانی فرد کاسته شود بدیهی است برای برخورداری بهتر زندانیان از امتیاز رای باز شدن و فعالیت در بخش‌های اشتغال خارج از زندان تسهیلات لازم و تدابیر مناسب اتخاذ نمود. اشتغال و حرفه‌آموزی، در بهینه‌سازی اوقات فراغت زندانیان و جلوگیری از بازگشت مجدد به زندان نقش مهمی ایفاء می‌کند. بطور کلی باید اذعان داشت اشتغال و حرفه‌آموزی راهکاری مناسب و در خور توجه برای کاهش آسیب‌ها در زندان و جامعه است.

در این راستا آموزش فنی و حرفه‌ای یعنی مرتبط کردن آموزش با دنیای کار برای بهبود وضعیت اشتغال جوانان و کاهش میزان بیکاری که در این میان مرتبط ساختن هر چه بیشتر آموزش با نیازهای اقتصادی ضروری است. چرا که عدم وجود ارتباط بین مباحث آموزشی و نیازهای اقتصادی و بازار کار باعث بروز مشکل خواهد شد

از آن جا که یکی از عوامل عمده ی رشد و توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی هر جامعه، تربیت نیروی انسانی کارآمد می‌باشد و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای نیز یکی از موسسات تربیت کننده نیروی انسانی متخصص است، سطح معلومات و تجربیات فراگیران باید به گونه‌ای باشد که به راحتی

بتوانند هماهنگ با رشته مهارتی خود جذب بازار کارگردند تا مشکل بیکاری وجود نداشته باشند. از سویی چنانچه نظام آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، هنرجویان دوره دیده‌ای داشته باشد که جایگاه روشن و مشخصی در بازار کار و نظام اشتغال نداشته باشند، بخش عمده‌ای از سرمایه گذاریهای شخصی و دولتی به بازدهی مطلوب منجر نمی‌شود و به نوعی به اتلاف سرمایه تبدیل می‌گردد. بنابراین با توجه به گرانی هزینه‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و برای جلوگیری از خسارت‌های مادی و معنوی لازم است چگونگی رابطه‌ی این گونه آموزش‌ها و اشتغال افراد مهارت دیده به خصوص در زندان‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

آموزش در زندان شامل آموزش مهارتی و تحصیلات مدرسه‌ای و دانشگاهی است که برای زندانیان به عنوان بخشی از برنامه‌های بازتوانی (اصلاح) و مهیا نمودن آنان برای زندگی بیرون از زندان در نظر گرفته می‌شود. گاهی اوقات آموزش در زندان، توسط سیستم زندان اجرا می‌شود و گاهی هم به وسیله گروه‌های خارج از زندان مانند موسسات تربیتی و تحصیلی به انجام می‌رسد. همچنین هزینه‌های مربوط به آن نیز می‌تواند از طریق دولت یا موسسات خیریه غیردولتی تامین شود. موضوع آموزش در زندان طرحی است که از اواسط قرن بیستم مطرح شده است.

با توجه به نقش مهارت در جلوگیری از گرایش به اعتیاد، بزهکاری و خلاف، سازمان‌های اجتماعی بدنبال آن هستند که با سواد آموزی، جلب زندانیان در تحصیلات رسمی و حتی آکادمیک و بخصوص مهارت آموزی و ایجاد شرایط اشتغال در فرد، ضمن تقویت شخصیت و منزلت اجتماعی آن، از روی آوری مجدد به تخلف جلوگیری کنند. مخالفان ادعا می‌کنند که در خیلی از موضوعات، آموزش در زندان محصولی بهتر از «تبهکاران تحصیلکرده‌تر» در برنخواهد داشت. اما بسیاری از مطالعات نشان داده‌اند که در اثر آموزش زندانیان، کاهش معنی‌داری در تکرار جرم توسط آن‌ها اتفاق افتاده است. شایان ذکر است ایران یکی از کشورهای است که در سال‌های قبل از انقلاب در تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر در مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۴۸ مشارکت داشته و به آن رای مثبت داده است و جمهوری اسلامی ایران نیز پس از پیروزی انقلاب بر این امضا صحه گذاشته است.

ماده ۱۴۰ همان آیین‌نامه در رابطه با «حق تحصیل» چنین بیان کرده است؛ «به منظور کمک به بازسازی اجتماعی محکومان و جذب کامل آنان در محیط اجتماعی، سازمان مکلف است وسایل تحصیل ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و عالی و دوره‌های تخصصی علمی و فنی - حرفه‌ای را برای علاقه‌مندان به ادامه تحصیل با اجرای برنامه‌های عادی یا مکاتبه‌ای و رعایت مقررات مربوط به وسیله وزارتخانه‌ها و موسسه‌های مربوطه و یا همکاری آنان در داخل موسسه یا زندان فراهم کند.» همان‌گونه که ملاحظه می‌شود در آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها نه فقط مجرمان یا متهمان از حق تحصیل محروم نشده‌اند بلکه برآموزش و پرورش آنان تا سطوح عالی، تأکید بسزایی شده است. قبل از انقلاب در کشورمان ایران نیز کانون‌های کارآموزی زیر نظر سازمان بهزیستی به منظور مهارت‌آموزی بزهکاران، معتادین و متکدیان تشکیل شده بود و بعد از انقلاب با ادغام سه نهاد آموزشی کانون کارآموزی، صندوق کارآموزی و اداره کل تعلیمات حرفه‌ای و تشکیل سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، آموزش زندانیان به عنوان یکی از برنامه‌های آن سازمان ادامه یافت. زندانیان با طی دوره‌های مهارتی بعد از شرکت در آزمون‌های کتبی و عملی در صورت موفقیت گواهینامه مهارت دریافت می‌کنند. در سال‌های اخیر نیز سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور با عقد تقاضا با سازمان امور زندان‌ها و ستاد مبارزه با مواد مخدر، آموزش زندانیان و معتادین درمان یافته در ده‌ها مرکز آموزش زندان را به عهده دارد.

بنابراین با این پیش‌فرض که یک رابطه مثبت و معنی‌داری بین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، تربیت نیروی انسانی، بازدهی آن‌ها و سطح اشتغال وجود دارد.

اهمیت ضرورت و تحقیق

انجام این تحقیق از دو نظر ضروری به نظر می‌رسد:

از یک سو با توجه به اینکه تحقیق حاضر دارای سابقه پژوهشی نمی‌باشد، در نتیجه انجام این تحقیق می‌تواند خلأ مطالعاتی را در این زمینه پر کرده و نسبت به بهبود وضعیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و توسعه اشتغال و جلوگیری از بازگشت مجدد به جرم راهکارهایی ارائه نماید. بنابراین انجام این تحقیق ضروری به نظر می‌رسد.

از سوی دیگر، امروزه تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص و کارآمد از عوامل کلیدی و انکارناپذیر در توسعه اقتصادی و اجتماعی هر کشور محسوب می‌گردد و هر نوع سرمایه‌گذاری کلان در بخشهای مختلف اقتصادی نیازمند به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش نیروی انسانی و توسعه منابع این نیرو می‌باشد. نظام جمهوری اسلامی ایران برپایه ایمان به کرامت و ارزش والای انسان یکی از راههای تامین قسط و عدل، استقلال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نیز همبستگی ملی را استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آن‌ها می‌داند.

از آنجا که بیکاری و فقدان مهارت یکی از علل گرایش به اعتیاد، بزهکاری و اعمال خلاف می‌باشد، بنابراین داشتن مهارت در فرد، ضمن ایجاد شرایط اولیه برای اشتغال، به تقویت شخصیت و منزلت اجتماعی فرد کمک می‌کند. در این راستا سازمان زندان‌ها سالهاست از طریق عقد تفاهم نامه با سازمان فنی حرفه‌ای، نسبت به آموزش زندانیان اقدام می‌نماید.

بررسی اثر بخشی و کارآئی آموزش‌های فنی حرفه‌ای در زندان‌ها باعث تولید اطلاعاتی در جهت شناخت نقاط قوت و ضعف فرایند و محتوای آموزشی خواهد بود که می‌تواند اسباب اصلاح و بهبود فرایند و ارتقاء کیفیت و محتوای آنرا فراهم آورد. یکی از راه‌های بررسی اثر بخشی آموزش‌های ارائه شده، مطالعه و بررسی پیامدهای اشتغال مهارت‌آموختگان است این بررسی از طریق استقرار فرایندی نظام مند تحت عنوان رهگیری وضعیت اشتغال مهارت‌آموختگان انجام می‌شود که در آن نسبت به تولید آمار و اطلاعات ارزشمندی اقدام می‌گردد که در وهله اول می‌تواند بعنوان ابزار نیرومند تصمیم‌سازی برای مدیران سازمان در سطوح مختلف سیاستگذاری و برنامه‌ریزی و اجرایی در جهت حذف، کاهش، افزایش و ادامه اجرای دوره آموزشی بدون تغییر حجم و ظرفیت و نیز تجهیز یا ارتقاء کارگاه‌های آموزشی بکار رود همچنین برای مشاوران نتایج گران‌قیمتی را در زمینه بازار حرفه آموزشی فراهم می‌آورد.

هدف اصلی

بررسی تاثیر کارآموزی در زندان و آثار آن بر کاهش جرم پس از آزادی

هدف فرعی

بررسی رابطه بین نوع حرفه آموزش و اشتغال زندانیان؛
بررسی کارکرد مددجو از محتوای آموزش فنی و حرفه‌ای بر اشتغال زندانیان آزاد شده
بررسی میزان مهارت زندانیان آموزش دیده بر اشتغال زندانیان آزاد شده
بررسی کیفیت آموزش فنی و حرفه‌ای بر اشتغال زندانیان آزاد شده

سوالات تحقیق

سوال اصلی

آیا برپایی کلاس‌های کارآموزی در زندان بر کاهش جرم پس از آزادی زندانیان تاثیرگذار است؟

سوالات فرعی

آیا نوع حرفه آموزشی در اشتغال زندانیان آزاد شده تاثیر دارد؟
آیا درک مددجو از محتوای آموزش فنی و حرفه‌ای در اشتغال زندانیان آزاد شده تاثیر دارد؟
آیا مهارت زندانیان آزاد شده در اشتغال زندانیان تاثیر دارد؟
آیا کیفیت آموزش فنی و حرفه‌ای در اشتغال زندانیان آزاد شده تاثیر دارد؟

فرضیه‌های تحقیق

برپایی کارآموزی در زندان بر کاهش جرم پس از آزادی زندانیان تاثیر معنی داری دارد.
بین نوع حرفه و اشتغال زندانیان آزاد شده رابطه معنی داری وجود دارد
درک مددجو از محتوای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر اشتغال زندانیان آزاد شده موثر است، به
بیان دیگر در مدت زمان آموزش افراد شاغل و غیر شاغل تفاوت معنی داری وجود دارد.
میزان مهارت زندانیان آموزش دیده بر اشتغال زندانیان آزاد شده موثر است، به بیان دیگر در میزان
مهارت افراد شاغل و غیر شاغل تفاوت معنی داری وجود دارد.

کیفیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر اشتغال زندانیان آزاد شده موثر است، به بیان دیگر در کیفیت آموزش افراد شاغل و غیر شاغل تفاوت معنی داری وجود دارد.

سوابق تحقیق

اسداللهی و همکاران (۱۳۸۵) در تحقیقی تحت عنوان «نقش مراقبت‌های بعد از خروج از زندان در اشتغالزایی زنان زندانی خوزستان» به بررسی و مطالعه و ارزیابی عملکرد مرکز مراقبت بعد از خروج زندان در ایجاد اشتغال برای زندانیان زن و جلوگیری از ارتکاب جرم آن‌ها پرداخته است. نتایج آماری این تحقیق نشان می‌دهد که ۴۸ درصد از زنان آزاد شده تحت پوشش خدمات و تسهیلات مرکز قرار گرفته و شاخص بازگشت به جرم زنان دریافت کننده خدمات ۳/۴ درصد بوده و با سن، سواد و تاهل مددجویان همبستگی منفی به دست آمده است. کمترین تاثیر اشتغالزایی خدمات مرکز بر مجرمان منکراتی، مجردان و سطوح تحصیلی ابتدائی بوده است. در این تحقیق به تشویق و ایجاد تسهیلات برای اخذ مدارک و تخصص‌های آموزش‌شده و مراکز فنی و حرفه‌ای در دوران حبس به دلیل رابطه قوی با سطح اشتغالزایی و پیشگیری از بروز جرم در زندانیان تاکید شده است.

بامدادی (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان "اثرات ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر زندانیان کشور" توسط مرکز آموزشی و پژوهشی قوه قضائیه گزارش کرد عملکرد حدود ۱ درصد از مددجویان بسیار ضعیف (۴۲/۵ درصد و پایین تر)، عملکرد ۸۵ درصد از آنان در حد متوسط تا خوب (از ۵۲/۵ درصد تا ۸۲/۵ درصد) بوده است. اگر چه به حد تسلط یعنی ۸۵ درصد یادگیری نرسیده اند، و عملکرد حدود ۱۴ درصد در حد عالی (۹۲/۵ درصد تا ۱۰۰ درصد) بوده است و به حد تسلط رسیده اند. یافته‌های دیگر پژوهش نشان دهنده آن است که از میان عواملی چون سطح سواد، مهارت عملی و سن، نمرات عملی بیشترین همبستگی (۷۳٪) را با میزان یادگیری در قالب نمرات تئوری آن‌ها داشته است پس از آن سطح سواد رابطه داشته است لیکن در جهت معکوس و عامل سن همبستگی معنی داری با میزان یادگیری نداشته است.

ضیایی (۱۳۸۷) در بررسی اثر بخشی و کارآئی آموزش‌های فنی حرفه‌ای در اشتغال زندانیان آزاد شده استان لرستان گزارش کرد میزان جذب کارآموزان مراجعه کننده به مرکز آموزشی ۷۹/۸۷ درصد، میزان حفظ و نگهداشت کارآموزان در طول دوره آموزشی با شرکت در آزمون ۹۰/۲۱ درصد، میزان قبولی در آزمون‌های نظری و عملی ۸۰/۳۸ درصد، میزان مهارت آموختگان قبلاً شاغل ۱۷/۷۲ درصد، میزان اشتغال یافتگان ۲۴/۰۲ درصد، میزان اشتغال یافتگان مرتبط با دوره آموزشی طی شده ۶۹/۱۸ درصد، میانگین سطح حقوق دریافتی در ماه برای هر کارآموز ۲۷۴۰/۸۶ هزار ریال، میانگین فاصله زمانی انتظار کاریابی ۹۸/۹۳ روز، میزان کارجویان ۲۷/۰۹ درصد و میزان غیر کارجویان ۳۷/۲۵ درصد می‌باشد.

سلیمی فر و مرتضوی (۱۳۸۰) تحقیقی تحت عنوان «سرمایه انسانی و کارآفرینی در رویکرد فنی و حرفه‌ای» (مورد مطالعاتی خراسان) گزارش کردند در این تحقیق موفقیت مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای در زمینه تشکیل سرمایه انسانی و نیز پرورش روحیه کارآفرینی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج به دست آمده از تحقیق بر این امر دلالت می‌نمایند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای توفیق قابل توجهی در پرورش نیروی کار ماهر (سرمایه انسانی) و تربیت نیروی انسانی خود اشتغال (کارآفرین) داشته و می‌توانند به عنوان یک راه میان بر در جهت توسعه سرمایه انسانی نقش ایفا نمایند. با این وجود، توفیقات بیشتر آنان، نیازمند توجه جدی تری به ابعاد انگیزشی، تجهیزاتی، آموزشی و ساختاری می‌باشد.

آموزش در زندان^۱

یکی از بخش‌های آموزشی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای در زندان و کانون‌های اصلاح و تربیت و مجتمع کاردرمانی و حرفه‌آموزی است. لذا سازمان فنی و حرفه‌ای سالهاست سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور سازمانی است وابسته به وزارت کار و امور اجتماعی که از ادغام سه نهاد آموزشی (صندوق کارآموزی، اداره کل تعلیمات حرفه‌ای وزارت کار و کانون کارآموزی) در

^۱. Prisoners Training

سال ۱۳۵۹ طی ماده واحده شورای عالی انقلاب تشکیل و رسالت ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای را به عهده گرفت. در حال حاضر این سازمان با بیش از ۲۳ قانون موضوعه از جمله ماده ۱۵۱ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تنفیذ آن در ماده ۵۳ قانون برنامه چهارم توسعه، متولی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کوتاه مدت بازار کار بوده و با برخورداری بیش از ۶۰۰ مرکز آموزش ثابت و نیز تیم‌های سیار، زندان، پادگان، مراکز جوارو و بین کارگاهی همچنین موسسات کارآموزی آزاد (آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای آزاد) به تربیت نیروی کار ماهر و نیمه ماهر بازار کار در مجموعه ۹۰۰ حرفه آموزش شناسایی شده می‌پردازد. این سازمان مسئول کمیته تخصصی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای غیررسمی ذیل ستاد هماهنگی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کمیسیون تلفیق و هماهنگی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است که دارای ۱۶ عضو متشکل از دستگاه‌های دولتی و نهادهای مدنی و کارگری و کارفرمایی بوده و هماهنگی آموزش‌های مهارتی بین دستگاه‌ها را پیگیری می‌کند.

با انعقاد تفاهم نامه با سازمان امور زندان‌ها و نیز ستاد مبارزه با مواد مخدر به آموزش زندانیان و بازپروری و حرفه آموزی معتادین درمان یافته مبادرت می‌نماید.

ضرورت آموزش فنی و حرفه‌ای در زندان

یکی از مهمترین عوامل توسعه هر جامعه، منابع انسانی است و برای نیل به توسعه پایدار آموزش و یا تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآمد مورد نیاز جامعه یک اصل اساسی است و منابع انسانی دارای مهمترین نقش در روند توسعه یک کشور هستند.

فردریک هاریسون استاد دانشگاه پرینستون می‌گوید: منابع انسانی پایه اصلی ثروت ملت‌ها را تشکیل می‌دهند. سرمایه و منابع طبیعی تبعی تولید هستند در حالی که انسان‌ها عوامل فعالی هستند که سرمایه‌ها را متراکم می‌سازند و از منابع طبیعی بهره برداری می‌کنند، سازمان‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را می‌سازند و توسعه ملی را به جلو می‌برند. کشوری که نتواند مهارت‌ها و دانش مردمش را توسعه دهد و از آن در اقتصاد ملی به نحو موثرتری بهره برداری کند قادر نیست هیچ چیز دیگر را توسعه بخشد (تولشن، ۱۹۹۵).

بیان اهمیت منابع انسانی خود نشانگر اهمیت نقش آموزش در روند توسعه است و بدون وجود نیروی انسانی متخصص و کارآمد رسیدن به توسعه پایدار امری محال است.

در خصوص اهمیت منابع انسانی و سرمایه‌گذاری در آموزش نکات ذیل قابل توجه است:

- ۱- در فرایند توسعه نرخ افزایش سرمایه انسانی بالاتر از شاخص‌های مشابه در سرمایه‌گذاری فیزیکی است که قابلیت احیاء دارند؛
- ۲- سرمایه انسانی بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه فیزیکی را به طور همزمان افزایش می‌دهد؛
- ۳- سرمایه‌گذاری در آموزش منجر به ایجاد محیط اجتماعی رشد یافته می‌شود.
- ۴- اگر عدالت اجتماعی یکی از اهداف مدل رشد و توسعه باشد تحقق آن در گرو بسط و توسعه آموزش است.
- ۵- سرمایه‌گذاری بیشتر در آموزش، رشد اقتصادی بیشتر را فراهم می‌کند (ستوده، ۱۳۸۲، ص ۱۵۹).

همه ساله عده زیادی از افراد به دلیل ارتکاب به انواع جرایم عمدی و غیر عمدی از سوی مراجع قضائی زندان‌ها می‌شوند و بخشی از دوران مفید زندگی خود را پشت میله‌های زندان می‌گذرانند. در واقع سپری شدن این بخش از زندگی که ممکن است ماه‌ها و سال‌ها به طول انجامد منابع جامعه را به هدر می‌دهد. یکی از منابع به هدر رفته وقت انسان‌های در حبس یا زندانیان است. امروزه وظیفه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی فقط نگهداری از زندانی نیست بلکه وظیفه و رسالت اصلی این سازمان اصلاح و تربیت مددجویان و پر نمودن اوقات فراغت ایشان است تا بتواند بازگشتی سعادت‌مندانه به جامعه داشته، عزت نفس خویش را بازیافته و بعد از آزادی به زندگی عادی خویش ادامه دهند.

برنامه‌های اوقات فراغت زندانیان شامل فعالیت‌های ورزشی، کلاس‌های قرآن، احکام، نماز، آموزش‌های عقیدتی، کلاس‌های نهضت سوادآموزی، مهارت‌های اساسی زندگی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و اشتغال می‌باشد که هر کس با توجه به علاقمندی، سطح تحصیلات و سن و جنس خود در فعالیت‌ها شرکت می‌نماید.

ارتکاب جرم عوامل بسیاری دارد. آمارهای ارائه شده از وضعیت شغلی زندانیان نشان می‌دهد یکی از مهم‌ترین عوامل ارتکاب جرم، بیکاری است. حتی در زندان‌ها نیز زندانیان بیکار، مرتکب تخلف شده و مشکلاتی را برای خود و جامعه زندان ایجاد می‌نمایند. و همچنین یکی از دلایل بیکاری افراد نداشتن مهارت لازم برای انجام کار است. متولی آموزش (رسمی و غیر رسمی) در جامعه سازمان‌های مرتبط از جمله وزارت آموزش و پرورش، آموزش عالی، سازمان فنی و حرفه‌ای و... می‌باشد. صرف نظر از سایر آموزش‌ها برگزاری دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای در زندان‌ها به عهده سازمان زندان‌ها بوده (با همکاری سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای) و تحت نظارت و سرپرستی دفتر برنامه ریزی اشتغال حرفه آموزی سازمان انجام می‌شود. در حال حاضر در غالب زندان‌های کشور رشته‌های برق ساختمان، لوله کشی، اتو مکانیک، خیاطی، رایانه کار، نقاشی، برق خودرو، تعمیر موتور سیکلت، کشتکار گلخانه‌ای، صنایع دستی و... برای زندانیانی که به هر دلیل از آموزش‌ها بازمانده اند برگزار می‌گردد. اهداف حرفه آموزی در زندان را می‌توان موارد زیر برشمرد (سلیمی فر، ۱۳۸۰):

آموختن مهارت لازم و کسب توانائی‌های عملی و کاربردی جهت اشتغال در زندان و پس از آزادی؛

کسب درآمد در اثر اشتغال ایجاد شده و کمک به ارتقاء سطح زندگی مددجویان و خانواده‌های آنان؛

استفاده بهینه از اوقات و فراغت در زندان؛

کمک به افزایش ضریب امنیتی زندان‌ها، کاهش بدآموزی‌ها و مفسده‌های درون زندان؛

کاهش فرسودگی جسمی و روحی در اثر گذشت زمان در زندان،

ایجاد خلاقیت و نوآوری و شکوفائی فردی.

اما مشکلات و موانع موجود آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در زندان‌ها را می‌توان چنین برشمرد (همان):

عدم وجود انگیزه شرکت در کلاس در مددجویان به دلیل مشکلات روحی و روانی؛

در برخی از زندان‌ها فضای لازم برای راه اندازی کارگاه وجود ندارد؛

عدم وجود اعتبارات مالی کافی جهت خرید تجهیزات لازم؛
احتمال بروز مشکلات امنیتی در کار با وسایل برنده و خطرناک؛
تحصیلات اندک و بی سوادى مددجویان.

نتیجه‌گیری

هدف از آموزشها، افزایش توانایی‌های دانش، مهارت و قدرت درک افراد و انجام مطلوبتر کار در محدوده وظایف شغلی است. از آنجایی که موضوع بیکاری یکی از مهمترین مسائل و مشکلات جهان است و در کشورهای در حال توسعه با توجه به عدم توازن ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی سهم بیشتری را بر توسعه دارد و با توجه به اینکه یکی از دلایل بیکاری در کشور فقدان مهارتهای مورد نیاز بازار کار از سوی جویندگان کار می‌باشد، انتظار می‌رود سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای با ارائه آموزشهای مهارتی بتواند نقش بسزایی در کاهش میزان بیکاری داشته باشد. آموزشهای فنی و حرفه‌ای انجام فعالیتهایی است که می‌تواند فرد را برای احراز شغل، حرفه و کسب و کار آماده نماید یا کارایی و توانایی وی را در انجام آن افزایش دهد. این آموزشها کسب مهارت‌ها را در راستای تکنولوژی و علوم وابسته به همراه دانشهای خاص مربوط به شغل و در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌دهد. اری ایفا کند. آموزشهای فنی و حرفه‌ای به سبب انعطاف پذیری نشأت گرفته از خصیصه‌های بازار کار و اوضاع اقتصادی کشور و نیز به دلیل آموزش و ایجاد مهارتهای لازم در افراد برای توانایی در احراز مشاغل، نقش به‌سزایی در اشتغال دارد. این آموزشها هم مهارتهای خاص مورد نیاز صنعت و هم مهارتهای عمومی بازار کار را فراهم می‌سازد و همچنین برای شاغلینی که به دلیل تغییرات تکنولوژی دچار کاهش کارایی می‌شوند امکان به روز شدن و تکمیل مهارت را فراهم می‌کند. لذا به این نوع آموزشها به عنوان ابزاری برای مقابله با بیکاری بالاخص بیکاری ساختاری که ناشی از تغییرات در اقتصاد جهانی می‌باشد، نگرسته می‌شود.

چرا که آموزش نظری همگام با کار عملی موجب تربیت نیروی انسانی خلاق و فعال می‌شود و همچنین این نیروها با نفوذ در جامعه سبب به کارگیری بخش عظیمی از نیروهای غیرخلاق می‌گردد.

به همین علت است که می‌بینیم یکی از اولویتهای مهم در سرمایه‌گذاریهای آموزشی در تمامی جوامع صنعتی، توسعه و گسترش آموزشهای فنی و حرفه‌ای است و این مهم نیز از سوی نهادهای ذی ربط بین‌المللی نظیر یونسکو، یونیواک و بانک جهانی به منزله یک استراتژی مهم به کشورهای در حال توسعه توصیه می‌شود.

از سوی دیگر، عدم سرمایه‌گذاری کافی در آموزش فنی و حرفه‌ای به معنی غفلت و فزونی سرمایه‌های انسانی تلقی می‌شود. باید توجه داشت که در شرایط کنونی یکی از مهم‌ترین راه اشتغال‌زایی اصولی و حل معضل بیکاری به آموزش صحیح فنی و حرفه‌ای می‌باشد.

از سوی دیگر، عدم سرمایه‌گذاری کافی در آموزش فنی و حرفه‌ای به معنی غفلت و فزونی سرمایه‌های انسانی تلقی می‌شود. باید توجه داشت که در شرایط کنونی یکی از مهم‌ترین راه اشتغال‌زایی اصولی و حل معضل بیکاری به آموزش صحیح فنی و حرفه‌ای می‌باشد.

غیر از بعد اقتصادی، نقش آموزشهای فنی و حرفه‌ای در تغییرات اجتماعی و فرهنگی خصوصا در رشد و بهبود فرهنگ کار حائز اهمیت است.

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در زندان نمود و اهمیت بالایی دارد. چرا که بیکاری و فقدان مهارت یکی از علل گرایش به اعتیاد، بزهکاری و اعمال خلاف می‌باشد، بنابراین داشتن مهارت در فرد، ضمن ایجاد شرایط اولیه برای اشتغال، به تقویت شخصیت و منزلت اجتماعی فرد کمک می‌کند.

بررسی اثر بخشی و کارآئی آموزش‌های فنی حرفه‌ای در زندان‌ها باعث تولید اطلاعاتی در جهت شناخت نقاط قوت و ضعف فرایند و محتوای آموزشی خواهد بود که می‌تواند اسباب اصلاح و بهبود فرایند و ارتقاء کیفیت و محتوای آنرا فراهم آورد. یکی از راه‌های بررسی اثر بخشی آموزش‌های ارائه شده، مطالعه و بررسی پیامدهای اشتغال مهارت‌آموختگان است این بررسی از طریق استقرار فرایندی نظام مند تحت عنوان رهگیری وضعیت اشتغال مهارت‌آموختگان انجام می‌شود که در آن نسبت به تولید آمار و اطلاعات ارزشمندی اقدام می‌گردد که در وهله اول

می‌تواند بعنوان ابزار نیرومند تصمیم‌سازی برای مدیران سازمان در سطوح مختلف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و اجرائی در جهت حذف، کاهش، افزایش و ادامه اجرای دوره آموزشی بدون تغییر حجم و ظرفیت و نیز تجهیز یا ارتقاء کارگاه‌های آموزشی بکار رود همچنین برای مشاوران نتایج گران‌قیمتی را در زمینه بازار حرفه آموزشی فراهم می‌آورد (ضیائی، ۱۳۸۸، ص ۷۸).

همواره یکی از چالش‌های مهم سازمان‌ها به خصوص سازمان فنی و حرفه‌ای به ویژه در حوزه خدمات اجتماعی، رفاهی و آموزشی شناخت اثرات خدمات خود بر دریافت‌کنندگان یا مشتریان است. با توجه به این که مهمترین هدف آموزش فنی و حرفه‌ای به خصوص در زندان‌ها تحقق اشتغال است در نتیجه ارزیابی نتایج اشتغال افراد تحت تعلیم برای سازمان در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها بسیار حیاتی و ضروری است.

منابع

- اسدالهی، ع.، محسنی تبریزی، ع و براتوند م. ۱۳۸۵. نقش مرکز مراقبت بعد از خروج در اشتغال زایی زنان
- بامدادی، ج. ۱۳۸۲. اثرات ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر زندانیان کشور، طرح پژوهشی مرکز آموزشی و پژوهشی قوه قضائیه.
- ستوده، ه. ۱۳۸۲. آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: آوای نور، چاپ دهم.
- سلیمی فر، م و مرتضوی، س. ۱۳۸۰. سرمایه انسانی و کار آفرینی در رویکرد فنی و حرفه‌ای، طرح پژوهشی دانشگاه فردوسی مشهد.
- سلیمی فر، م و مرتضوی، س. ۱۳۸۰. سرمایه انسانی و کار آفرینی در رویکرد فنی و حرفه‌ای، طرح پژوهشی دانشگاه فردوسی مشهد.
- ضیائی، ع. ۱۳۸۸. بررسی اثربخشی و کارایی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در اشتغال زندانیان آزاد شده استان لرستان، طرح پژوهشی مرکز آموزشی و پژوهشی قوه قضائیه.
- Tolention, A., ۱۹۹۵. "Guidelines for the Analysis of Policies & Programms for Small & Medium Enterprise Development", ILO, Geneva.